COLECȚIA
STUDIA CANONICA

VI

Pr. prof. univ. dr. GEORGE GRIGORIȚĂ
(coordonator)

FORME DE ORGANIZARE ȘI FUNCȚIONARE A MONAHISMULUI ORTODOX: TRADIȚIE BIMILENARĂ ȘI PROVOCĂRI CONTEMPORANE

Actele simpozionului organizat de Patriarhia Română
în zilele de 24-26 mai 2021

BASILICA
BUCUREȘTI
2024

Consilier patriarhal:
Pr. Mihai Hau

Redactor-coordonator:
Alin Lupu

Redactare:
Gabriel Chelaru

Layout şi copertă:
Daniela Pascu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
Forme de organizare şi funcţionare a monahismului ortodox : tradiţie bimilenară şi provocări contemporane: actele simpozionului organizat de Patriarhia Română în zilele de 24-26 mai 2021 / coord.: pr. prof. univ. dr. George Grigoriţă. - Bucureşti : Basilica, 2024
ISBN 978-606-29-0550-7

I. Grigoriţă, George (coord.)

2

© Editura *BASILICA* – 2024
ISBN 978-606-29-0550-7

editurabasilica.ro
editura@patriarhia.ro

CUPRINS

Cuvânt înainte. Forme de organizare şi funcţionare a monahismului ortodox: tradiţie bimilenară şi provocări contemporane
† Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române / 9

Prevederi canonice şi nomocanonice din primul mileniu creştin referitoare la organizarea vieţii monahale
Pr. prof. univ. dr. George Grigoriță / 13

Hotărâri sinodale privind statutul canonic-disciplinar al monahilor – De la Calcedon la Niceea II –
Pr. conf. univ. dr. Iulian Mihai L. Constantinescu / 156

Celibat şi monahism după sfintele canoane
Pr. conf. univ. dr. Irimie Marga / 186

Principii, practici şi modele de organizare monahală. O comparaţie între sistemul anahoretic şi cel chinovial
Arhid. lect. dr. Eugen Maftei / 210

Monahismul răsăritean şi implicarea monahului în administraţia bisericească. Prevederi canonico-legislative şi perspective
Arhim. lect. dr. Casian Ruşeţ / 241

***Ora et labora*. Rugăciunea şi activităţile lucrative din mănăstire**
Protos. dr. Iachint Vardianu / 281

Cinci chinovii constantinopolitane (sec. XII-XIV). Mărturia tipicoanelor, între vocaţie spirituală şi patronaj dinastic
Monahia Atanasia Văetişi / 312

Străini de neam, uniţi prin credinţă. Reflecţii asupra monahismului în perioada fanariotă (1711/1716 – 1821)
Arhim. dr. Nectarie Şofelea / 353

Organizarea monahismului românesc în secolul al XIX-lea. Câteva remarci canonice
Pr. prof. dr. Constantin Rus / 381

Viaţa monahală din Ţara Românească la mijlocul secolului al XIX-lea
Arhim. dr. Policarp Chiţulescu / 407

Primul *Regulament* dedicat vieţii monahale din Biserica Ortodoxă Română. O analiză canonică
Arhim. drd. Andrei Anghel / 506

Prevederi legislative şi bisericeşti referitoare la viaţa monahală ortodoxă, în Principatele Unite (1859-1881)
Dr. Daniel-Grigore Filimon / 587

Organizarea vieţii monahale în Biserica Ortodoxă Română potrivit hotărârilor bisericeşti şi legislaţiei de stat din perioada 1881-1947
†Ieronim Sinaitul, Episcopul Daciei Felix / 679

Organizarea monahismului în regatul României între anii 1881-1918
Protos. dr. Joachim Bejenariu / 710

Repere legislative de stat şi bisericeşti referitoare la viaţa monahală românească
Pr. conf. univ. dr. Emilian-Iustinian Roman / 735

Isihasmul paisian în istoria Mănăstirii Neamţ
Arhim. dr. Benedict Sauciuc / 753

Jertfa monahismului românesc după nedreptul *Decret* 410: forme de vieţuire şi misiune
†Timotei Prahoveanul,
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor / 775

Moştenirea bunurilor monahilor în Dreptul bisericesc şi interferenţe cu prevederile Codului Civil
Protos. dr. Iustin Taban / 792

Efectele accesării tehnologiilor postmoderne în arealul monahal
Arhim. prof. univ. dr. abil. Teofil Tia
Asist. univ. (c.) drd. Mihaela Brânză / 814

Monahismul ortodox: factor esenţial al misiunii în Occident
†Atanasie de Bogdania, Arhiereu-vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei / 831

Mănăstirile din Patriarhia Antiohiei (istorie si misiune)
†Qais Sadiq, Episcop de Erzurum / 889

Situația actuală a monahismului ortodox în Țara Sfântă – Patriarhia Ierusalimului
Arhim. dr. Teofil Anăstăsoaie / 897

Legislation of the Russian Orthodox Church on Monasteries and Monastics: Current State and Development Prospects
Lect. univ. dr. Elena Silvestrova / 909

Regulations of Monastic Life and Different Mode of Being: the Serbian Orthodox Church
Prof. dr. Rastko Jović / 925

Monastic Life and Monastic Activity from the Perspective of the Freedom of Religion and Belief
Prof. dr. Archil Metreveli / 937

CUVÂNT ÎNAINTE

Forme de organizare şi funcţionare a monahismului ortodox: tradiţie bimilenară şi provocări contemporane

Viaţa monahală este un dar de la Dumnezeu pentru Biserică, prin care se oferă posibilitatea desăvârşirii celor care aleg liber şi responsabil să-şi dedice integral viaţa lui Hristos, făgăduind *ascultare*, *abstinenţă* şi *sărăcie de bunăvoie*. Sfântul Vasile cel Mare defineşte monahismul ca străduinţă în a dobândi nepătimirea, precizând că „lepădarea desăvârşită constă în a ajunge la a fi nepătimitor până şi faţă de propria viaţă şi a avea dinainte mereu osânda morţii, aşa încât să nu încrezi în tine”[1]. Monahismul, însă, ca stare eclesială, nu se fundamentează doar pe o simplă căutare a desăvârşirii omului prin el însuşi, ci are ca model pe Însuşi Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, are ca învăţătură Evanghelia Lui şi are ca spaţiu de organizare şi funcţionare Biserica lui Hristos.

Prin urmare, organizarea vieţii monahale, în toate aspectele sale, a constituit întotdeauna un element important al vieţii Bisericii, concretizată în special în adoptarea de către autoritatea bisericească de *canoane*, de *reguli monahale* sau de *regulamente* ale vieţii monahale. Pe de altă parte, în primul mileniu creştin,

[1] Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri morale şi ascetice*, în coll. *Părinţi şi scriitori bisericeşti*, vol. V, Ed. Basilica, Bucureşti, 2013, p. 235.

pentru organizarea monahismului au existat şi reglementări legale, adică legi ale Imperiului Roman de Răsărit, care prin prevederi directe sau tangenţiale au influenţat consistent viaţa monahală. Toate aceste prevederi eclesiale şi legale s-au constituit în cadrul nomocanonic reglementar pentru organizarea şi funcţionarea comunităţilor monahale. Astfel, cunoaşterea, aplicarea practică şi respectarea acestor reglementări constituie o necesitate pastorală pentru orice aşezământ de viaţă monahală.

Prin tradiţia sa monahală bimilenară, Ortodoxia românească a rămas fidelă în organizare şi funcţionare principiilor fundamentale stabilite prin reglementările nomocanonice din primul mileniu şi, totodată, a adus vieţii monahale şi un specific propriu. După realizarea Unirii Principatelor Române din anul 1859, viaţa monahală din Biserica Ortodoxă Română a suferit unele reforme dure, realizate printr-o legislaţie care a privat mănăstirile de principalele lor bunuri şi a oferit autorităţilor de stat dreptul de control direct asupra tuturor aşezămintelor monahale. Ulterior, prin intervenţii înţelepte şi justificate ale autorităţii bisericeşti, legislaţia de stat din România referitoare la organizarea vieţii monahale a fost treptat îndreptată, în sensul realizării unei minime concordanţe a acesteia cu prevederile canonice şi cu regulile monahale.

După Unirea din 1918, viaţa monahală din România a cunoscut o înflorire în sensul înfiinţării de noi mănăstiri, de dezvoltare a celor existente şi de frumoasă organizare a aşezămintelor monahale. Pentru buna organizare a acestora, autoritatea bisericească a adoptat reglementări proprii concretizate în prevederi statutare şi hotărâri sinodale, unele dintre acestea fiind confirmate şi prin legi şi decrete promulgate de Statul român.

În perioada comunistă, organizarea monahismului a cunoscut iarăşi momente de mare dificultate, create mai ales de

regimul autoritar şi de legislaţia de stat ostilă şi persecutorie, care limita numărul monahilor, interzicea înfiinţarea de noi mănăstiri şi impunea un control strict al întregii vieţi monahale. Pentru a salva monahismul de la o dorită extincţie în România, Biserica Ortodoxă Română a adoptat în perioada comunistă mai multe prevederi statutare şi regulamentare specifice, prin care a reuşit totuşi să menţină funcţională viaţa monahală.

După anul 1989, viaţa monahală din România a cunoscut un adevărat reviriment, numărul mănăstirilor şi al vieţuitorilor din acestea crescând foarte mult şi oferind o frumoasă mărturie a vieţii dedicate integral Domnului nostru Iisus Hristos. Prevederile legale care limitau viaţa monahală şi persecutau monahismul au fost abrogate, iar Biserica Ortodoxă Română a adoptat numeroase hotărâri, unele incluse şi în *Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române*, prin care a luat măsuri pastorale concrete, menite a încuraja corecta organizare şi funcţionare a aşezămintelor monahale, precum şi buna desfăşurare a vieţii călugăreşti.

În Biserica Ortodoxă Română, *Regulamentul pentru organizarea vieţii monahale* în vigoare este aprobat de Sfântul Sinod în anul 2003 şi, potrivit prevederilor actuale ale *Statutului pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române*, acesta trebuie actualizat şi aprobat de Sfântul Sinod. Pe de altă parte, societatea contemporană propune de multe ori idei şi valori diferite sau chiar contrare creştinismului, unele dintre acestea afectând şi buna organizare şi funcţionare a vieţii monahale, fapt care impune ca necesare noi măsuri pastorale dedicate monahismului. Pentru a putea răspunde corect tuturor acestor imperative, este nevoie de o cercetare a situaţiei monahismului ortodox din trecut şi din prezent, de o înţelegere corectă a actualului context social şi eclesial, precum şi de o bună cunoaştere a

prevederilor canonice şi nomocanonice referitoare la organizarea şi funcţionarea vieţii monahale.

Felicităm pe organizatorii şi participanţii la lucrările acestui simpozion ştiinţific, care a reunit specialişti, doctoranzi şi profesori de *Teologie*, pentru a analiza împreună modul în care, de-a lungul timpului, viaţa monahală a fost reglementată atât de Biserică, cât şi de Stat, precum şi efectele concrete ale acestor prevederi legale şi eclesiale asupra monahismului.

Binecuvântăm cu părintească dragoste pe toţi participanţii la lucrările simpozionului, exprimându-ne speranţa că rezultatele acestuia, publicate în acest volum, vor fi receptate ca o frumoasă contribuţie la dezvoltarea studiilor dedicate monahismului şi ca un îndrumător pentru toţi cei care au îmbrăţişat sau care doresc să aleagă viaţa monahală, precum şi ca un material de lucru pentru întocmirea unui proiect de text al unui nou *Regulament al organizării şi funcţionării vieţii monahale*.

† Daniel
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române